

18.8.2008

Dnro 636/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KOTIETSINNÄN EDELLYTYKSET JA MENETTELY ETSINNÄSSÄ

1

KANTELU

Kantelija pyysi 19.2.2007 päivätyssä kantelussaan oikeusasiamiestä tutkimaan - - - kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä kotietsinnässä erityisesti seuraavasti.

1. Kantelija pyysi tutkimaan, oliko kotietsinnälle lainmukaisia perusteita
2. Kantelija katsoi, että etsintäkuulutetun henkilön löytämiseksi toimitettu kotietsintä laajennettiin perusteettomasti etsinnäksi esineen löytämiseksi.
3. Kantelija arvosteli kotietsinnän kestoa.
4. Kantelija arvosteli myös sitä, että kotietsinnän kohteena olleen liikkeen työntekijät eristettiin toisistaan eivätkä he saaneet vastata omiin tai liikkeen puheluihin.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Alkuperäisen kotietsinnän perusteet

Neljä - - - kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimiestä toimitti 22.12.2006 kotietsinnän A-nimisessä liikkeessä - - -. Kotietsinnästä päätti kenttäjohtajana toiminut ylikonstaapeli, koska hän epäili erään etsintäkuulutetun henkilön olevan kyseisessä liikkeessä. Etsintäkuulutuksen mukaan kyseinen henkilö oli otettava kiinni.

Kyse on alun perin ollut kotietsinnästä henkilön löytämiseksi muualla kuin etsityn hallinnassa olevassa paikassa. Etsintä on selvityksen mukaan tehty pakkokeinoin lain 5 luvun 2 §:n 2 momentin perusteella. Tuon lainkohdan mukaan kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan kotietsintä toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön erittäin pätevin perustein voidaan olettaa oleskelevan siellä. Tästä riippumatta etsintä saadaan toimittaa paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikosentekijöillä on tapana oleskella – tällaisesta paikasta ei selvityksen mukaan ole ollut kysymys.

Ylikonstaapeli kertoo, että osoitteessa Vapaudentie 41 sijaitsevan A:n pihassa oli etsintäkuulutetun henkilön omistama auto. Ylikonstaapeli toteaa selvityksessään, että etsitty henkilö ei asunut kyseisessä osoitteessa ja kun A oli tuohon aikaan (klo 19:n jälkeen) avoinna, oli perusteltu syy olettaa tämän olevan siellä.

Poliisiosaston lausunnon mukaan kyseessä on kiinteistö, jossa on sekä asuinhuoneistoja että liiketiloja, vaikkakin viimeksi mainituista vain A oli auki. Poliisiosaston mukaan kotietsinnän toimittaminen pysäköidyn auton perusteella on kritiikille altista.

Laissa asetettu kynnys "erittäin pätevin perustein voidaan olettaa" onkin varsin korkea ja edellyttää mielestäni lähtökohtaisesti nyt esitettyä konkreettisempia havaintoja etsityn henkilön olinpaikasta. Kynnys on asetettu korkealle sen vuoksi, että kyse on muun kuin epäillyn tai kiinniotettavan eli ulkopuolisen tiloista. Ei siis esimerkiksi riitä, että on "perusteltu syy olettaa" etsityn löytyvän etsintäpaikasta – tätä ilmaisua ylikonstaapeli käyttää selvityksessään.

Tässä tapauksessa ei käsitykseni mukaan ole esitetty vakuuttavia perusteluita sille, että kotietsinnän edellytykset olisivat olleet käsillä. Kyse on nähdäkseni ollut siitä, että ylikonstaapeli on mielestäni painottanut liikaa poliisitoiminnan tehokkuutta eli sinänsä hyväksyttävää tarvetta saada etsintäkuulutettu kiinni. Menettelyä arvioitaessa on otettava huomioon, että laki on jonkin verran tulkinnanvarainen. Kyse ei myöskään ole ollut rikoslain 24 luvun 11 §:ssä määritellystä kotirauhan suojaamasta paikasta eli poliisi ei ole puuttunut perusoikeuksien ydinalueeseen. Pidän riittävänä, että kiinnitän ylikonstaapelin huomiota siihen, että pakkokeinojen käytön edellytyksenä olevia näyttökynnyksiä tulee harkita huolellisesti. Perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien suoja vesittyy, jos niihin puuttumisen mahdollistavien pakkokeinojen käytön edellytyksiä ei tulkita asianmukaisen tiukasti.

Lopuksi totean, että kun tästä kiireellisenä pidetystä kotietsinnästä päätti itse läsnä ollut ylikonstaapeli, ei paikalla olleille liikkeen työntekijöille käsitykseni mukaan ole tarvinnut esittää kirjallista etsintämääräystä. Pakkokeinolain 5 luvun 3 §:n mukaan poliisimies saa toimittaa kotietsinnän ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä, milloin etsinnän tarkoituksena on kiinni otettavan, pidättävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittaminen taikka sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen teosta verekseltään. Poliisimies voi määräyksettä toimittaa kotietsinnän myös muulloin, jos asia ei siedä viivytystä.

3.2

Jääkaapin tutkiminen

Käytettävissä olevan selvityksen mukaan kyseinen jääkaappi on ollut niin suuri, että mies olisi voinut piiloutua sinne. Näin ollen jääkaapin sisälle katsominen on selvityksen valossa ollut perusteltua ja sallittua henkilön etsimiseksi tehdyssä kotietsinnässä.

Tästä erillinen kysymys on se, että ylikonstaapelin mukaan tällöin havaittiin, että pakastelokerosta pilkisti valkoista jauhetta sisältäviä muovipusseja. Hän katsoi, että oli epäiltävissä pussien sisältävän huumausainetta ja pakastelokero tutkittiin. Tämä ei siis ole enää ollut kotietsintää henkilön löytämiseksi, vaan osa pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettua esineen löytämiseksi toimitettavaa kotietsintää.

3.3

Onko esineelliselle kotietsinnälle ollut perusteita?

Selvityksen mukaan kyse on siis ollut siitä, että asianmukaisen laajuisen henkilön löytämiseksi tehdyn kotietsinnän yhteydessä poliisin tietoon on sattumalta tullut uusi seikka, jonka perusteella on katsottu olevan syytä epäillä huumausainerikosta. Tämän rikosepäilyn selvittämiseksi etsintää on kohdistettu

muuallekin kuin paikkoihin, joihin ihminen voi piiloutua. Tällainen etsinnän "laajeneminen" on sinänsä mahdollista.

Käsitykseni mukaan tältä osin kysymys on pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin soveltamisesta. Sen mukaan jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Keskeistä on se, oliko huumausainerikosta "syytä epäillä". Se, että poliisin huumausaineeksi epäilemä aine ei sellaiseksi ole osoittautunutkaan, ei ole osoitus lainvastaisesta toiminnasta. Katson ylikonstaapelin esittämät seikat huomioon ottaen, ettei hän ole ylittänyt harkintavaltaansa tai käyttänyt sitä väärin, kun hän päätyi siihen, että oli syytä epäillä huumausainerikosta. Näin olen katson myös, että perusteet kotietsinnälle esineen löytämiseksi epäillyn huumausainerikoksen selvittämiseksi olivat käsillä.

3.4

Henkilökunnan kohtelu

Käytettävissä olevan selvityksen mukaan paikalla olleet kaksi liikkeen työntekijää eristettiin toisistaan, heidän käsilaukkunsa tarkastettiin eikä heidän annettu vastata puheluihin.

Sinänsä edellä kohdassa 3.3 todetun perusteella mainittua kahta työntekijää oli mahdollista pitää rikoksesta epäiltyinä. Siinä, että epäillyt on erotettu toisistaan, ei ole huomauttamista. Samoin totean, että huumausainerikoksesta epäillylle on pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n nojalla mahdollista tehdä henkilöntarkastus. Näin olen käsilaukkujen tarkastukselle on ollut lailliset perusteet.

Selvityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, että työntekijät olisi otettu kiinni tai että kotietsinnän yhteydessä olisi muutoinkaan käytetty sellaisia pakkokeinoja, jotka olisivat oikeuttaneet rajoittamaan heidän vapauttaan eli puuttumaan mahdollisuuteen käyttää puhelinta. On selvää, että tällainen viestimismahdollisuuksien rajaaminen voi olla esimerkiksi tutkintataktisesti perusteltua. Kotietsintää koskevissa säännöksissä ei kuitenkaan ole annettu poliisille toimivaltuuksia puuttua kotietsinnässä läsnä olevien henkilöiden vapauteen. Käsitykseni mukaan laista ei muutoinkaan löydy perusteita tällaiselle henkilökohtaiseen vapauteen puuttumiselle pelkästään sillä perusteella, että henkilöä epäillään rikoksesta ja hän on paikalla kotietsinnässä. Kiinnitänkin kotietsinnästä päättäneen ja sitä johtaneen ylikonstaapelin huomiota menettelyn ongelmallisuuteen. Henkilön vapautteen puuttumisen tulee aina perustua lakiin.

Kun lausuntojen mukaan näyttää siltä, että myöskään poliisilaitokselta saaduissa lausunnoissa ei ole nähty menettelyssä tältä osin mitään ongelmaa, kiinnitän vastaisen varalle myös poliisilaitoksen huomiota lausumaani.

Totean, että muun muassa pakkokeinolain kokonaisuudistamista parhaillaan valmisteleva toimikunta tulee tietojeni mukaan arvioimaan, tulisiko poliisille säätää oikeus rajoittaa kotietsinnässä läsnä olevien henkilöiden yhteydenpitoa ulkopuolisiin.

3.5

Toimenpiteiden kesto

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ei ole aihetta epäillä, että kyseiset etsinnät olisivat kestäneet perustelemattoman pitkään.

3.6

Toimenpiteiden kirjaaminen

Toimenpiteiden kirjaaminen on selvityksen mukaan ollut jossain määrin puutteellista.

Ensiksikin liikkeen kahden työntekijän käsilaukkujen tarkastuksesta eli kahdesta henkilöntarkastuksesta ei ole laadittu pöytäkirjoja. Pakkokeinolain 5 luvun 12 § edellyttää, että henkilöntarkastuksesta laaditaan pöytäkirja. En katso olevan aihetta selvittää enemmälti, kuka näistä tarkastuksista päätti ja kuka ne teki. Ylikonstaapeli toteaa, että hän on kenttäjohtajana vastuussa partioiden toiminnasta ja hän näyttää tietäneen tarkastuksista.

Toiseksi totean, että lääninhallituksen poliisiosaston mukaan on laiminlyöty laatia pöytäkirja kotietsinnästä esineen löytämiseksi. Tästä etsinnästä sinänsä kerrotaan etsintäkuulutetun henkilön löytämiseksi toimitetun kotietsinnän pöytäkirjassa. En kuitenkaan pidä tätä riittävänä. Vaikka nämä kaksi etsintää on toimitettu samassa paikassa osin samaan aikaan, niin käsitykseni mukaan olisi ollut perusteltua laatia kummastakin etsinnästä oma pöytäkirjansa. Ne ovat olleet eri etsintöjä, joilla on ollut täysin eri peruste ja tarkoitus.

Poliisipäällikkö ja poliisiosasto ovat myös katsoneet, että epäilyistä huumausainerikoksesta olisi tullut kirjata rikosilmoitus. Olen samaa mieltä. Vaikka rikosepäily onkin pian hävynnyt, niin asiassa on käytetty pakkokeinoja eli tehty henkilöntarkastuksia ja kotietsintä. Esitutkinta siis käynnistettiin. Käsitykseni mukaan ei ole riittävää, että huumausainerikosepäilyistä mainitaan vain etsintäkuulutetun henkilön tavoittamiseen liittyvistä toimenpiteistä laaditussa S-ilmoituksessa.

Poliisipäällikön mukaan ylikonstaapelin kanssa on käyty läpi pakkokeinolain mukaiset oikeat menettelytavat. Pidän riittävänä, että kiinnitän edellä lausumani johdosta ylikonstaapelin huomiota toimenpiteiden riittävään kirjaamiseen. Lienee myös tarpeen ottaa asia esille poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa.

3.7

Muuta

Saatujen lausuntojen mukaan poliisin haltuun otetuista jauhepusseista olisi tullut laatia takavarikkopöytäkirja.

Tältä osin totean, että ylikonstaapeli on voinut päättää vain jauhepusmien haltuunotosta, ei sen sijaan niiden takavarikosta. Takavarikosta päättää pakkokeinolain 4 luvun 5 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Takavarikkopöytäkirjaa ei siis ole laiminlyöty laatia, kun mitään takavarikkoa ei selvityksen mukaan ole tehty.

Ongelmallista menettelyssä käsitykseni mukaan on se, että poliisin haltuun otettuja jauhepusseja ei ole takavarikoitu. Tätä ehkä lausunnoissakin itse asiassa tarkoitetaan. Pakkokeinolain 4 luvun 10 §:n mukaan todisteena käytettäväksi takavarikoidulle esineelle saadaan tehdä kokeita, milloin se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Mielestäni nyt käsillä olevan kaltaisissa tilanteissa poliisin haltuun otettuja jauhepusseja, jotka vietiin poliisilaitokselle, olisi tullut takavarikoida ennen kuin niiden sisältämälle aineelle tehtiin kokeita. Tässä tapauksessa päällystöpäivystäjällä olisi mitä ilmeisimmin helposti saata-

vissa puhelimitse kiinni päättämään takavarikosta. Toisaalta on sinänsä ymmärrettävää, että kun rikosepäily nopeasti poistui ja jauhepussit palautettiin heti, niin takavarikointia ei pidetty tarpeellisena. Näkemykseni mukaan ylikonstaapelin olisi kuitenkin tullut saattaa kysymys takavarikoinnista päällystöpäivystäjän harkittavaksi ennen kokeita. Sinänsä haltuunoton ja takavarikon edellytykset olivat tuolloin olleet olemassa.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän ylikonstaapelin huomiota

- kohdassa 3.1 kotietsinnän edellytyksien harkinnasta lausumaani,
- kohdassa 3.4 toteamaani siitä, että henkilön vapautteen puuttumisen tulee aina perustua lakiin,
- kohdassa 3.6 toteamiini puutteisiin toimenpiteiden kirjaamisessa ja
- kohdassa 3.7 lausumaani siitä, että poliisin haltuun ottamat jauhepussit olisi tullut takavarikoida ennen niille tehtyjä kokeita.

Kiinnitän myös poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.4 lausumaani kotietsinnässä läsnä olevien henkilöiden vapauden rajoittamisesta sekä siihen, että myös toimenpiteiden kirjaamista tulisi käsitellä poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.

Lopuksi totean, että oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa määrätä vahingonkorvauksista. Mikäli kantelija katsoo, että hänelle on poliisin toimista aiheutunut korvattavaa vahinkoa, hän voi kääntyä - - - kihlakunnan poliisilaitoksen puoleen.